גריזית אירופית לא נכחדה ברכס מעון

זאב שפירא, בית-יתיר – zeevshap@gmail.com
אבי שמידע, חוג כלנית – avi.shmida@gmail.com
צילום: ז. שפירא, י. רסיס-טל, ע. גולן ©

תיוג : שרכים בישראל, שרך, רכס מעון, צמחים אדומים, נדירים, צמחי סלעים,

פתיח: חשבנו כי **גריזית אירופית Phyllitis scolopendrium** נכחדה מרכס מעון והנה בסיור שערכנו לאחרונה התגלה השרך מחדש ב"מערת הגירזית" בכביש העולה לישוב אביגיל. זהו שרך נדיר ביותר בישראל, הנמצא בסכנת הכחדה ואנו קוראים לשמור עליו באתר היחידי בישראל הידוע כיום בבטחה.

==========

הננו שמחים לבשר לחובבי הטבע כי השרך הנדיר **גריזית אירופית Phyllitis scolopendrium** נמצא מחדש ב"מערת הגריזית" ליד אביגיל אשר ברכס מעון בדרום הרי יהודה. שרך זה התגלה במקום לפני שנים רבות אך בעקבות "פעולות פיתוח" אשר נעשו בתוך המערה (בניית ברכת שכשוך) הוא נעלם בשנת 2016 ועתה הופיע מחדש (ראה תמונות).

גריזית אירופית, חרבת א-נבי ברכס מעון, מצא לראשונהו צילם: ז. שפירא ©

הגריזית האירופית הוא שרך שכיח למדי באירופה אשר התגלה בישראל רק בשנת 1977 במערת לחה בנבי יכין ליד פני חבר אשר בדרום יהודה על ידי דוד עמית. אתר זה נכחד לצערנו מזה שנים רבות אך ברכס מעון התגלו לפני עשר שנים שני אתרים חדשים שהחשוב בהם הוא "מעיין הגריזית" ליד צומת אביגיל והשני ליד צומת סוסיא. באתר ליד צומת אביגיל מפכה מעיין זעיר אשר בחורף-אביב יוצר ברכה עונתית בתוך המערה. בשנת 2016 נעשו במערה "עבודות פיתוח" ונבתה במקום ברכה המנקזת את המים. תוך כדי חציבת תעלה לניקוז המים נכחדה אוכלוסית הגריזית במקום אשר הייתה קטנה וכללה עשרה פרטים בגול 15 – 8 מ"מ. בתאריך 26.4.2021 ערכנו בדיקה במקום ושמחנו לפגוש משטח סלע לח מוריק במרבד טחבים זעירים ועליו צומחים צמחי גריזית קטנים בגודל 2-6 ס"מ. לצמחי שרך אלה אין את צורת העלה המאורכת האופיינת את גריזית האירופית ומבדילה אותה מ**גריזית הנאה** (אורך העלה פי ארבע ויותר מרוחבו בג.אירופית לעומת עלה משולש בג.נאה). משטח הגריזיות נמצא בתוך מערה טבעית אשר כנראה העמיקו אותה באופן מלאכותי מתחת לשכבת נארי עבה בעומק 4.5 מטר מפתח המערה , כך שמספיק אור חודר אליו במשך היום ומאידך נשמרת הלחות. על משטח לח מכוסה אצות וטחבים התחילו

מלבלבות כ-80 פרטים קטנטנים של שרכי גריזית שכולם בגודל עלווה של 5 – 2 ס"מ כאשר צורת העלים עדיין איננה מאורכת (ראה תמונות).

מימין ובמרכז: גריזית אירופית, צילם: ז. שפירא © , משמאל גריזית אירופית, צילם: י. סעד ©

אתר שני של גריזית אירופית התגלה בשנת 2019 על ידי אחד מאתנו (ז.ש.) דרומית לצומת סוסיא במדרון ממול חרבת אל-נבי. הגריזית גדלה כאן בתוך מערת מגורים עזובה במקום שומר לחות על קרקעית המערה אך חסר נביעה או טפטוף עונתי. במקום נספרו בשנת 2019 עשרות רבות של צמחים צעירים אשר רק מעטים מהם גדלו עלים מאורכים בגודל 6-9 ס"מ (ראה תמונה), אך מאז האתר לא בוקר שנית. עפר תחוח לבן אשר הוצע מהמערה, אולי בכוונה להעמיקה מופיע בפתח המערה ונראה למרחוק. המערה קטורה בגדר אבנים רבועה והכניסה נוחה. כנראה שמשה בעבר למגורים. באתר זה גדלה הגריזית בצד שערות שולמית לעומת מעיין הגריזית שם אין כל צמח עלאי הגדל בתוך המערה ורק בפתחה גדלה כותלית יהודה.

מימין ובמרכז: גריזית אירופית, צילם: י. סעד © , משמאל: גריזית אירופית, צילם: ע. גולן ©

התפוצה העולמית של הגריזית האירופית היא אירו-סיבירית בעיקרה, עם אתרי תפוצה מקוטעים באזור הים-תיכוני, באסיה עד יפן, באיים האטלנטיים ובצפון אמריקה. השרך נפוץ בכל ארצות אירופה מצפון אנגליה ועד דרום-מערב רוסיה. בארצות אגן הים התיכון (ספרד, דרום אטליה ויון) ובאזור הלבנט מצויות נקודות תפוצה פזורות ונדירות. בישראל דיווחנו בעבר על אתרים אחדים אך מאז שנות התשעים של המאה הקודמת אין אשרור של המקומות שגדלה בעבר ואנו משערים שכולפ נכחדו. זאת פרט לאתר הגריזית בהוטה של הר-מירון שם המין הוגדר בעבר כג.נאה ואיננו בטוחים שאכן זו גריזית אירופית. אתר הר עיבל, בו נמצאה הגריזית האירופית לראשונה בישראל ע"י אחד מעמנו בשנת 1982 (ז.ש.) כנראה נכחד זה מכבר.

גריזית אירופית, 2019 סוסיא, צילם: ז. שפירא ©

בית גידולה בישראל בניגוד לבית-הגידול באירופה (שולי מעיינות ובתי גידול לחים) הוא הוא בורות מים הרוסים, חללים קארסטיים ומערות, בכיסי קרקע או סדקי סלע טחובים, קרירים ומוצלים כאשר הלחות נשמרת בימי הקיץ היבשים.

תאור המין גריזית אירופית: שרך רב-שנתי, ירוק כל השנה, בעל קנה שורש מכוסה קשקשים. העלה שלם, מאורך סרגלי ולא מחולק. אורכו עולה על רוחבו פי ארבעה ויותר. שפת הטרף תמימה, מפורצת או מאונה במקצת. צברי המנבגים המאורכים סדורים בזוגות וערוכים בשורות אלכסוניות-מקבילות, לרוחב הטרף. צורת הטרף משתנה לפי גיל העלה ומצבו. העלים אינם נראים כעלים אופייניים של שרך אלא כעלים של לוף. גריזית אירופית דומה מאוד לגריזית נאה ונבדלת ממנה בעלה שאורכו יותר מפי ארבע מרוחבו, בצורת הטרף שאינה משולשת ובבסיס הטרף שאינו רחב. לשם זיהוי מוחלט של המין יש צורך בעלים בוגרים. צורת העלים היא וריאבלית מאד. לעלי הצמחים הצעירים ישנה צורה עגולה משולשת או אפילו דמוית לב הדומה לזו של המין ג.נאה. לכן יש לחכות עד שהצמחים יפתחו עלים בוגרים ורק אז להגדירה

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: שפירא ז ושמידע א 2021 גריזית אירופית לא נכחדה ברכס מעון. כתב עת "כלנית" 8.

==========
==========